

lyet kapott a zsidó kultúra, történelem, a héber irodalom és bibliográfia megismertetése.

A továbbképző tanfolyam rendkívül jelentősnek és eredményesnek bizonyult az eltérő szakmai tapasztalatokkal rendelkező könyvtárosoknak a megváltozott körülményekhez és követelményekhez való alkalmazkodásában. A program sikerét bizonyítja, hogy a mintegy 90 résztvevő 60%-a 3 hónapon belül el tudott helyezkedni a szakmában.

A program tapasztalatait felhasználva tervbe vették két kurzus (könyvtári menedzsment és online információkeresés) indítását.

(Pappné Farkas Klára)

94/100

SEEGER, Thomas – KLUCK, Michael: Wissenschaftliche Dokumentarinnen und Dokumentare im Beruf = Nachr.Dok. 44.vol. 1993. 6.no. 333-344.p.

Res. angol nyelven.

Végzetek és munkáltatók véleménye a Frankfurtban folyó posztgraduális dokumentálóképzésről

Dokumentáló -felsőfokú; Dokumentálóképzés - posztgraduális; Felmérés; Munkabér, alkalmazás

Frankfurt am Mainban a 60-as évek vége óta működik a Dokumentációs Oktatási Intézet, az informatikusok egyik fontos képzési bázisa. Egy nagyobb vizsgálat keretében (melynek célja a foglalkozás melletti kiegészítő tudományos informatikus- és dokumentálóképzés új modelljének kidolgozása volt, és a postdami egyetem tanárainak munkacsoportja végezte) számba vették az 1978-92 között végzett hallgatók helyzetét, a képzés eredményességét.

477 egykori hallgatót postán küldött kérdőívvel kerestek fel, 157 értékelhető válasz (33%) alapján készült az elemzés. A hallgatók között a férfiak néhány százalékos többségben vannak, átlagos életkoruk tanulmányaik idején 30-35 év között váltakozott. A legtöbben humán szakos alapképzéssel érkeztek (62%), mások társadalomtudományi vagy közgazdasági (22%) ill. természettudományos vagy mérnöki (16%) végzettséggel.

A frankfurti dokumentálóképzést – utólag visszatekintve – a hallgatók 70%-a jónak ill. nagyon jónak minősítette, a többiek kielégítőnek, csak egy volt hallgató ítélte hiányosnak. Az egyes oktatott tantárgyak megítélésében nem mutatkoztak lényeges különbségek. A tanulmányi időt 49% kevésnek tartotta, 34% megfelelőnek, 17% hosszúnak vagy nagyon hosszúnak.

A volt hallgatók 90%-a jelenleg munkában áll. Munkanélküli: 3,8%. Az elmúlt időszakban egyáltalán nem volt munkanélküli 66%, 3 hónapnál kevesebb ideig volt munkanélküli 13%, hosszabb ideig 21%.

A jelenlegi munkahelyet illetően 127 választ adó hallgató közül 74 mint tudományos dokumentáló ill. médiadokumentáló dolgozik, 13 információközvetítő, 8 könyvtáros. Néhányan szerkesztőségben, levéltárban, oktatásban dolgoznak. 17 volt hallgató nem informatikus munkakörben helyezkedett el.

A fizetések az esetek többségében a közalkalmazotti kategóriák szerint alakultak. A végzetek 65%-ának a jövedelme netto 2500-6000 DM között mozog, ez megfelel a tudományos alkalmazottak bérátlagának. 19%-nak netto 6-8 ezer DM között van a fizetése. A megkérdezettek 3/4-e elégedett, sőt nagyon elégedett munkahelyével.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 155

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

94/101

GELL MASON, Marilyn: More than a library for Congress: making LC the nation's library = Libr.J. 118.vol. 1993. 18.no. 40-43.p.

A Kongresszusi Könyvtár ne csak a Kongresszus, hanem a nemzet könyvtára is legyen!

Nemzeti könyvtár

A Kongresszusi Könyvtár (LC) állományához még a személyzet sem férhet hozzá közvetlenül: csak raktárból való kiszolgálás létezik, az első könyvre kb. 90 percet kell várni. A technológiai fejlődés, és az NREN-t magába foglaló országos optikai vezetékes hálózat ígérete lehetővé tenné, hogy ez a helyzet megváltozzon. Azonban mielőtt a LC technikailag a 21. század könyvtárává válna, nemzeti könyvtárrá kell válnia.

Az LC nem csak a világ legnagyobb könyvtára, hanem az emberiség tudásának eddigi legteljesebb kumulációja is. Százmillió feletti egysége, több mint 20 millió könyve (470 nyelven), 600 ezer filmje-videoszalagja Washingtonban, a Capitoliummal szemközti három épületben található. Ha az OCLC és az RLG hálózataiban (vagy az ország összes könyvtárában) talán nagyobb is az információk összmenyisége, az „elektronikus nemzeti könyvtár” igen kiterjedt koordinációt, kommunikációt és erős vezetést igényel. Ennek magában kellene foglalnia a már létező, vagy ezután létrejövő elektronikus adatbázisok ezreit, az ország jelentős könyvtárait és az LC állományát egyaránt.

Kérdés azonban, hogy kié a Kongresszusi Könyvtár, amelyet – bár nemzeti kincsnek és forrásnak tekintendő – a Kongresszus teljes mértékben sajátjaként kezel. Egy szenátor (vagy képviselő) információellátására évi százezer dollárt költenek, míg a Harvard egyetem egy hallgatójára (és ez csillagászati összeg) 2200 dollár jut a könyvtári költségvetésből. (Országos átlagban egy közkönyvtári olvasóra 20, egy egyetemi hallgatóra 350 dollár esik...)

A könyvtár tett néhány kísérleti lépést anyagának elektronikus konvertálására (az American Memory Project keretében különféle témákról elsősorban az oktatást segítő optikai lemezeket készítenek adatokkal, kép- film- és hangfelvételekkel), és korlátozott mértékben már egyes adatbázisai is hozzáférhetők Washingtonon kívül is. A főként törvénykezési információkat tartalmazó SCORPIO (Subject Content Oriented Retriever for Processing Information On Line) 1993 óta hatvan egyidejű felhasználó számára „kívülről” is elérhető.

Ugyanakkor a teljes állomány mintegy egyharmada feldolgozatlan és hozzáférhetetlen: a Kongresszus nem óhajt a számára érdektelen állományrész feldolgozására sokat költeni. A kimondott kötelesség (a Kongresszus kiszolgálása) és az implikált felelősség (a nemzet iránti) közötti konfliktus nem oldható fel mindaddig, míg a könyvtár csak a Kongresszusnak tartozik felelősséggel. Olyan irányító, ellenőrző testületre van szükség, mint amilyen a Smithsonian Intézet vagy a National Medical Library-é. A könyvtárt nemzeti könyvtárrá kell tenni, azaz meghatározott feladat- és felelősségkörrel kell felruházni. A Kongresszusnak lehetővé kell tennie, hogy a könyvtár be is tölthesse ezt a szerepet, s a könyvtárt ennek megfelelő mértékben kell finanszírozni.

Megoldandó feladat a könyvtári állomány egy részének elektronikus formára konvertálása, az ilyen munkák országos koordinálása, alapvető szerzői jogi problémák megoldása, és részvétel az elektronikus infrastruktúra fejlesztésében. A 21. század könyvtárának ugyanis nemcsak a dokumentumokról való információt, hanem magát a dokumentumot is el kell tudni juttatni a felhasználóhoz.

Jelenleg az Egyesült Államok Kongresszusa élvezi a legfejlettebb könyvtári és információs szolgáltatást a világon. Ha az ezt nyújtó 19. századi intézményt 21.századivá teszik, a Kongresszus nem rövidül meg akkor sem, ha könyvtára ezáltal más feladatok ellátására is alkalmas és hivatott lesz. A technológia megvan ahhoz, hogy a LC állományát minden amerikai kezébe tegyék, korától, fajától, földrajzi helyétől és gazdasági körülményeitől függetlenül. Meg kell ragadni a lehetőséget. (A szerző a clevelandi közkönyvtár igazgatója – a rec.megj.)

(Mohor Jenő)

94/102

EDE, Stuart: Strategic planning for the Millennium: a national library perspective = Inf.Serv.Use. 13.vol. 1993. 1.no. 25-34.p.

A British Library stratégiai terve az ezredfordulóig

Nemzeti könyvtár; Távlati terv

Hamarosan megjelenik a British Library (BL) 2000-ig szóló stratégiai tervét tartalmazó kiad-

vány, melynek címe: A tudományért, kutatásért és innovációért. Ez a cikk a fő célokat és elérésük technológiai eszközeit ismerteti.

A BL szolgáltatásainak rövid bemutatása után szót ejt az Information UK 2000 c. anyagról, amely a társadalmi, gazdasági, politikai és technológiai környezet elemzése után vázolta fel a 2000-re várható helyzetet. Fő megállapítása, hogy a majdani technológia jórészt már ma is létezik; arra lehet számítani, hogy a munkahely és az otthon egyre jobban összemósodik, a számítógépes munkaállomások elszaporodnak, a használók mindinkább saját íróasztalukról veszik igénybe a könyvtári szolgáltatásokat és oda várják a dokumentumok szövegét, képeit is.

A terv legfőbb jellegzetessége, hogy a jelen és a jövő használóját állítja a középpontba. Azaz, hogy elkészül a londoni St. Pancras negyedbeli új épület, a BL két, egyaránt fontos telephelyen fog működni: itt és Boston Spaban. A számítógép és a telekommunikáció lehetőségei következtében a használó számára egyetlen könyvtárként jelennek meg. Ennek érdekében növelik a digitalizált állományt.

Az információs rendszereket illető stratégia a szolgáltatásokra orientál. Kötelező lesz az OSI-hoz szükséges hardver, az UNIX operációs rendszer, az Ingres relációs adatbáziskezelő rendszer. Az interfészeket a használóhoz barátságos módon alakítják ki. A hálózatosításra nagy súlyt fektetnek a külső használat és a két telephely összekötése szempontjából is. Az elektronikus posta és a video-konferencia a belső kommunikációt könnyíti meg.

A BL egyre több anyagot szerez be digitális formában és konvertál erre távközlési és konzerválási célból. Némely dokumentumok eredetiben való megőrzésére a polimer technológiát és más eljárásokat alkalmaznak. Megoldandó probléma a digitalizált anyagok leolvasása a későbbiek során, amikor az eredetileg alkalmazott technológia elavulttá válik. Kiterjesztik a gyűjtést a multimédiára is.

Jelentősen megjavul a katalógusszolgáltatás is. A visszamenőlegesen konvertált, 3,5 millió rekordot tartalmazó OPAC 150, majd 450 terminálon lesz hozzáférhető. A könyvtár használói ezekről a külső hálózatokhoz is hozzáférhetnek. A kért könyv percek alatt rendelkezésre áll az információs pontokon. A „gateway” koncepció alkalmazása lehetővé teszi a használók interaktív

keresését, saját rendszerük nyelvén is, továbbá az elektronikus dokumentumok fogadását.

A Nemzeti Bibliográfiai Adatbázis célja az osztott katalogizálás előmozdítása. Ez mindenki előtt nyitott letöltésre, de a minőség megőrzése végett csak a nagyobb tudományos könyvtárak lesznek jogosultak rekordok bevitelére. A British National Bibliography egyik outputja lesz ennek az egységes adatbázisnak.

Az ambiciózus tervek anyagi alapjai még kérdésesek, de csak egy távlatos koncepció győzheti meg a kormányt a támogatás indokoltságáról. Ha a teljes összeget a kormány nem képes állni, a szolgáltatásokat priorizálni és racionalizálni kell (pl. ugyanazzal a példánnyal kielégíteni a helybeli használatot és a dokumentumellátást, a beszerzés során jobban igazodni a használói igényekhez stb.). A saját bevétel is számottevő; jelenleg 30%-át képezi az éves költségvetésnek. Az új technológia alkalmazására a magánszektorral közös beruházásokat is terveznek.

(Papp István)

94/103

LEHMANN, Klaus-Dieter: Die Deutsche Bibliothek: Germany's national library and national bibliographic agency = Alexandria. 5.vol. 1993. 3.no. 161-173.p.

A Die Deutsche Bibliothek – Németország nemzeti könyvtára és nemzeti bibliográfiai központja

Nemzeti bibliográfia; Nemzeti könyvtár

Rövid visszapillantás idézi fel az 1912-ben Lipcsében alapított Deutsche Bücherei történetét és feladatkörét. Németország kettészakítottága következtében 1946-ban ugyancsak a német könyvkiadók és -kereskedők alapították meg Frankfurt am Mainban a Deutsche Bibliotheket, hasonló célkitűzésekkel, s már akkor tekintettel az ország majdani egyesülésére.

Az 1990. október 3-án aláírt egyesülési szerződés új intézményt hozott létre Die Deutsche Bibliothek (DB) néven, frankfurti székhellyel. (Ennek képezi részét a berlini Deutsches Musikarchiv is.) Ettől kezdve kitaró és folyamatos erőfeszítéssel dolgoztak az egyesítésen, pontos

terv szerint. A fő hangsúlyt a személyi kérdések megoldására helyezték. Intenzív át- és továbbképzésekre, hosszabb tanulmányutakra került sor. A két könyvtár egyesülésének három alapelve a következő volt: mindkét könyvtár teljeskörűen működő egység marad; azonos szabványok alapján a duplikáció kiküszöbölendő a feldolgozásban; a helyi erősségek nem transzferálhatók, hanem eredeti helyükön fejlesztendők.

Az első eredmények közé tartozik, hogy 1991 óta ismét egyetlen német nemzeti bibliográfia létezik, amely modern információs technológiával készül. Újabb sorozatai indultak (pl. idegen nyelvű germanica és német művek idegen nyelvű fordításai), bővültek és minőségileg javultak a meglévők. 1992-ben floppy is rendelkezésre állt már a szabványosított tárgyszavak listája.

A frankfurti egységre hárul a nemzeti bibliográfia előállítás, a központi adatbázis vezetése (amelyhez közvetlen hozzáférés van a lipcsei helyi hálózatból), a technológiai fejlesztés (a holland PICA rendszer bevezetése), a szabványosítás, a számítógépes formátumok (MAB, UNIMARC) gondozása, a nyílt rendszerek összekötésének (OSI) előkészítése.

A lipcsei egység feladatkörébe tartozik az állományvédelmi és konzerválási program (savtalanítás, mikrofilmzés, papírbontásos konzerválás), a német könyv- és írásmúzeum, az Anna Frank-Shoah Bibliothek gondozása, a német könyvkultúra hazai és külföldi dokumentálása.

A lipcsei épületet korszerűsítették és modern technikával látták el, Frankfurtban pedig megkezdődtek egy 48 000 m²-es új épület munkálatai. A befejezés 1996-ra várható.

A teljes német könyvtermésből kötelepéldányt kap mindkét egység, de csak Lipcse gyűjti a németről készített fordításokat és a nemzetközi szervezetek anyagait. Megkezdték az elektronikus publikációk gyűjtését is. Területi illetékeség szerint folyik a bibliográfiai rekordok készítése, s nincs már szükség arra, hogy Frankfurt verifikálja a Lipcsében készült leírásokat. 1992-ben a Deutsche Bücherei 236 177, a Deutsche Bibliothek 291 118 egységgel gyarapodott.

A DB bibliográfiai adatokkal látja el a közművelődési, felsőoktatási, tudományos könyvtárakat, a könyvkiadókat és -kereskedőket, a külföldi intézményeket. A rekordok nyomtatott bibliográfiákban, katalóguscédulákon, mágnesszalagon és diszkeken, CD-ROM-on és online módon állnak rendelkezésre.

Mindkét egység közvetlen könyvtári szolgáltatásokat is nyújt. 1992-ben Lipcsében 20 187, Frankfurtban 22 040 használó vette igénybe a könyvtárat.

A DB intenzíven vesz részt számos nemzetközi könyvtári és könyves szervezet munkájában. Lépéseket tett a II. világháború során Oroszországba került német könyvvagyon visszaszerzése ügyében. Nyugati kapcsolatai mellett intenzifikálni kívánja együttműködését a közép- és kelet-európai nemzeti könyvtárakkal is.

(Papp István)

94/104

VARLAMOVA, S.F.: Spechran RNB: prošloe i nastoâsee = Bibliotekoved. 1993. 2.no. 74-82.p. Bibliogr.

Az Orosz Nemzeti Könyvtár „különleges gyűjteménye”. A múlt és a jelen

Nemzeti könyvtár; Zárt anyag

Az 1980-as évek szovjet könyvtári szakirodalmában tűnt fel először a „különleges gyűjtemény” kifejezés, amely a könyvtárak zárt anyagát jelentette. Létezéséről mindenki tudott, de nyilvánosan nem használták és nem írtak róla. A demokratikus átalakulások során egy 1990-es rendelet feloldotta a zárlatot, hozzáférhetővé téve a politikai vagy ideológiai okok miatt elzárt anyagot. Sor kerülhet a kérdéskör tudományos igényű feldolgozására is.

Az irodalom hozzáférhetőségének korlátozása minden ország nemzeti könyvtárában létezik, főként az állam- és hivatali titkot tartalmazó, illetve ideológiailag károsnak minősített anyagok tekintetében. A tiltás mértéke szorosan összefügg az adott társadalom demokratikus voltával és erkölcsi felfogásával.

Az Orosz Nemzeti Könyvtárban (RNB; korábban Saltykov-Sedrin Könyvtár) alapítása óta létezik ún. „titkos” részleg, amelyet a Vatikáni Könyvtár példája nyomán hoztak létre, és a cári cenzúra által betiltott könyveket őrizték benne. A forradalom után nyilvános lett az anyaga. A szovjet korszakban új cenzúratörvényt vezettek be 1917-ben ideiglenes jelleggel (azonban több mint 70 évig tartott). A törvény rendelkezései az

állam- és a rendszerellenes tartalmú nyomdatermékekre vonatkoztak. Ez a személyi kultusz évei után is teljes körű állami ellenőrzést biztosított a nyomdatermékek, illetve a könyvtári állományok tartalma felett. A 20-30-as években az ideológiai ellenőrzés főként a közművelődési könyvtárakon keresztül valósult meg, ahonnan az „ideológiai-
lag káros” könyveket ki kellett vonni, és az általános tudományos könyvtárakban kellett megőrizni őket korlátozott példányszámban – a későbbi kutatások számára, zárt anyagként.

Ekkor jött létre az RNB újabb zárt gyűjteménye is. Összetétele többször változott, tükrözve az SZKP politikájának változásait. A legnagyobb kivonások a könyvtári állományból két hullámban, 1925-1930 között, illetve a 40-50-es években történtek. 1956-ra az RNB zárt kiadványok gyűjteménye már 122 ezer kötetes volt. Különleges elbírálásban részesültek az időszaki kiadványok, amelyeket nem vontak ki, csak a használatukat korlátozták. Az 1950-es évek második felétől csökkent a zárt anyagok közé került kiadványok száma, majd 1985-re megszűnt a gyűjtemény gyarapodása. A külföldi könyvek 1947-től már szerepelhettek a szolgálati katalógusokban (a hazai kiadványok csak 1956-tól) és 1956-tól az olvasóiban is. 1920-1940 között csak nagyon kevés külföldi könyv került az RNB állományába. A beérkezett külföldi kiadványoknak – amelyeknek 70%-a társadalmi–gazdasági tematikájú volt, és 85%-a időszaki kiadvány – a későbbiekben csak 2%-a került a zárt anyagba. A gyűjteményben különleges helyet foglalt el az orosz emigráns irodalom.

A zárt anyag sosem volt teljesen elzárva az olvasók elől. A gyűjteményhez mindig is tartozott olvasóterem, ahol speciális engedély alapján kutatási vagy hivatalos célra kiadták a zárt kiadványokat. A kiadás szabályai az 50-es évekig voltak a legszigorúbbak, majd 1956 után feloldották a szigorú előírásokat, 1987 után pedig már munkahelyi igazolás is elegendő volt a gyűjtemény használatához. Az olvasók számára és összetételére vonatkozóan csak a 40-es évek óta vannak adatok. Elsősorban a kutatók használták a gyűjteményt, főleg a külföldi időszaki kiadványokat, illetve a közgazdasági irodalmat.

Két jelentősebb akció történt, amikor a zárt kiadványok meghatározott részét nyilvánossá tették: az 1950-60-as évek fordulóján (a 30-50-es években üldözött és rehabilitált szerzők műveit),

majd 1987-1990 között (egy speciális bizottság felülvizsgálatát követően, amikor a könyvtárak ideológiai felügyelete megszűnt).

Az RNB-ben a zárt kiadványok gyűjteményét megszüntették, a kiadványokat visszahelyezik a raktárakba – a munkák csak az új épületbe költözés után fejeződhetnek be. A gyűjtemény katalógusa kutatási célokra megmarad. A program 1987 és 1995 között zajlik.

Továbbra is vannak olyan hivatalos, állam- vagy szolgálati titkot tartalmazó dokumentumok, amelyek használatát a kibocsátó szerv korlátozza. A kérdést csak a tömegkommunikációról szóló törvény oldhatja meg, amely megszabja az esetleges korlátozások jogi kereteit.

(Rácz Ágnes)

94/105

WUEST, Ruth: From national libraries to the global village library. Networks offer new opportunities for traditional libraries = IFLA J. 19.vol. 1993. 4.no. 385-390.p. Bibliogr.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

A nemzeti könyvtárektől a „globális falu könyvtáráig”. A hálózatok új lehetőségeket kínálnak a hagyományos könyvtáraknak

Nemzeti könyvtár; Online információkeresés; Számítógép-hálózat

A nemzeti könyvtárak a világban válságban vannak. Itt az idő, hogy újragondolják szerepüket, feladataikat. A válság egyik oka, hogy a gyarapodó elektronikus információk megkérdőjelezhetik létüket is. Ezért kell újraszervezni tevékenységüket, hogy megpróbálják megőrizni dinamikus jellegüket.

Európában hagyomány volt a nemzeti könyvtárak alapítása. Szerepük alapvetően egy ország könyvtermésének gyűjtése és őrzése volt. Az információ világa azonban mára drámai módon megváltozott. A számítógépek és a kommunikáció egyesüléséből létrejött a „kommunikáció”, amely idejétmúlttá tette a kevesek számára hozzáférhető centralizált gyűjteményeket. Azonban új lehetőségeket is kínál a nemzeti könyvtárak

számára: a centralizált állományok globális hozzáférhetővé tételét a hálózatok segítségével.

A könyvtárak – akár a nemzeti, egyetemi vagy más könyvtárak – olyan információs rendszerek, amelyek fő célja a társadalom problémamegoldó folyamatainak támogatása. Nem elegendő azonban arra várni, hogy az információkra vágyó felhasználók bemenjenek a könyvtárba, hanem el kell vinni hozzájuk az információkat. Ennek egyik jó példája az online katalógusok létrejötte. A bibliográfiai információk szélesebb nyilvánosság számára való hozzáférhetővé tétele azonban csak az első lépés ebbe az irányba. A hálózatok felé való nyitás megoldhatja a szövetségi országokban lévő nemzeti könyvtárak egyik alapproblémáját is: a centralizált könyvtárak és a szövetségi politikai rendszer ellentmondását.

A hálózatok a nemzeti könyvtárak számára is előnyökkel járhatnak. A nemzeti könyvtárak ugyanis alapvetően monopólium jellegűek. Pl. az egyetemi könyvtáraktól eltérően egy országon belül lényegében nincs „versenyársuk”. Ez a monopolisztikus helyzet általában az intézmények statikus, a változásokra kevésbé érzékeny jellegét erősíti.

A bibliográfiai információk mellett a muzeális és a „kényes” dokumentumok is digitalizálhatóak (pl. a fotógyűjtemények). A nagysebességű hálózatokon keresztül egyéb képi formájú információk (pl. faksimile kiadványok) is hozzáférhetővé válnának a felhasználók szélesebb köre számára. Ez talán még egyelőre futurisztikusan hangzik, de a technológiai fejlődés már a belátható időn belül megvalósíthatóvá teszi az ehhez szükséges nagy kapacitású hálózatokat.

Ehhez először is a megfelelő könyvtári állomány, a szöveges, képi vagy akár a hangos információk elektronikus rögzítése szükséges. Másodsorban a nagysebességű üvegszál technológiával készült hálózatok széles körben való elterjedése.

Azonban az új technológiákat nem szabad csak a régi feladatokra felhasználni. Nemcsak az információ-visszakereséssel és az online katalógusokkal kapcsolatos koncepciókkal kell foglalkozni, hanem a közeljövőben a kommunikáció új formáival is. A könyvtáraknak részt kell venniük a kommunikáció fejlődésében és megtalálni új feladataikat a világméretű kommunikáció új folyamataiban.

(Moldován István)

Felsőoktatási könyvtárak

94/106

DOMINGUEZ, Patricia Buck – SWINDLER, Luke: Cooperative collection development at the Research Triangle university libraries: a model for the nation = Coll.Res.Lib. 54.vol 1993. 6.no. 470-496.p. Bibliogr.

A három szomszédvár; három egyetemi könyvtár állománygyarapításának fokozatos egybehangolása mint országos jelentőségű példa

Egybehangolt állományalakítás; Egyetemi könyvtár

A három észak-karolinai egyetemi könyvtár együttműködése azért érdemel figyelmet, mert a harmincas évek eleje óta tart. A történelmi és gazdasági körülmények kényszerítették együttműködési megállapodásra a két (s a később hozzájuk csatlakozott harmadik) egyetemet. Ezt követte könyvtáraik együttműködése, köszönhetően az igazgatóknak, az együttműködést bátorító egyetemi közhangulatnak és a külső támogatóknak.

Célul nem a takarékoskosságot, hanem a kielégítőbb állományt és a jobb szolgáltatásokat tűzték ki. Az együttműködés alapelveiként leszögezték, hogy a könyvtárak azzal vesznek részt az együttműködésben, amivel tudnak; hogy nem korlátozzák egymás beszerzési döntéseit; hogy a kooperációt a kutatói igények kielégítésére korlátozzák, az általánosabb és a hallgatói tömegigényeket kielégítő anyagot minden könyvtár beszerzi; hogy a kutatói igényeket tekintve kerülik a felesleges duplikálást és növelik az egypéldányos dokumentumok mennyiségét; és végül, hogy a kooperáció során kellő rugalmasságot tanúsítanak.

Minden intézmény tovább folytatta a gyűjtést azokon a szakterületeken, amelyekben eddig is erős volt, illetve, amelyek az egyetem fő működési területei. Ugyanakkor egyes szakterületeket részterületekre osztottak fel egymás között. Minden területen igyekeztek a legköltségesebb beszerzések párhuzamosságát megegyezéssel elkerülni. Az a kezdeti próbálkozás, hogy bel- és külföld szerint osszák meg a gyűjtést, nem vált

be, így a földrajzi és a tárgyi szempontokat kombinálták. A későbbiekben a gyűjteményfejlesztés nagyobb régiók (pl. Közép- és Dél-Amerika) szerinti megosztása is kialakult.

Az ötvenes években a nagy és drága mikrofilm-kiadások beszerzésénél a kooperáció további lehetőségeit használták ki. A mikrofilm-gyűjtemények közös katalógusának tanúsága szerint mindössze a teljes állomány 3%-a nem példányos, és csak 1% van meg mindhárom egyetemen. A kooperáció földrajzi modelljét további területekre is alkalmazták, pl. az 1988-as közös folyóiratlista szerint a külföldi előfizetések mindössze 21, a nyugat-európai újságokat kivéve pedig csak 4%-a volt duplum.

A külső források bőségének idején elhatárolt gyűjtési gyakorlat persze meg is kérdőjeleződött az anyagilag nehezebb időkben. Így pl. kudarcba fulladt a német irodalom betűrend szerinti megosztása, s olyan, inkább tartalmi felosztás lépett a helyére, amely jobban figyelembe vette a meglévő gyűjtemények jellegét és az egyes egyetemek oktatási gyakorlatát.

A kooperáció értelme a hatékonyabb szolgáltatás. Ennek érdekében összeköttetésben álló gyűjtemények épülnek nagy mennyiségű egyedi dokumentummal, így az egyes független könyvtárak többet tudnak nyújtani olvasóiknak. Az együttműködés csak a felismert intézményi erőforrásokon alapulhat, a gyűjtemények meglévő erőseiből és az intézmény oktatási programjából nőhet ki.

Az együttműködési erőfeszítéseket a kutatói igényeket kielégítő anyagokra kell korlátozni, a túl periférikus témákkal nem érdemes használni és tömegesen igényelt művekkel pedig nem szabad foglalkozni. Az együttműködés ad hoc formája elég gyakori és általában meglehetősen sikeres is, legjobban a rendkívül drága egyedi beszerzéseknél és megrendeléseknél (nagy mikrofilm-kiadások, sokkötetes művek, stb.) működik. A szisztematikus gyűjteményépítési együttműködés korlátozottabban használható. Elsősorban ott működhet jól, ahol egyedi, speciális oktatási programok zajlanak, illetve ahol a gyűjteményeknek határozott hangsúlyai vannak.

Alapvető, hogy az együttműködő intézmények hozzáférjenek egymás katalógusaihoz és állományához (minden hallgatónak is azonos jogokkal kell rendelkeznie minden könyvtárban). A külső anyagi támogatás új programokat indíthat

és segít felélénkíteni a létezőket. Végül: a sikeres együttműködés folytatásra és kiterjesztésre ösztönöz.

(Mohor Jenő)

94/107

CORRALL, Sheila M.: The access model. Managing the transformation at Aston University = Interlend.Doc.Supply. 21.vol. 1993. 4.no. 13-23.p. Bibliogr. 20 tétel.

Súlypontáthelyezés a gyűjtésről a hozzáférhetővé tételre; egy egyetemi könyvtár példája

Állományalakítás; Dokumentum -gépi információhordozón; Egyetemi könyvtár; Gazdálkodás - könyvtárban; Hozzáférhetőség; Szolgáltatások

Anglia könyvtárainak jövőjéről szólva már egy 1982-es jelentés arról szól, hogy a gyűjteményi szemléletet a hozzáférést előtérbe állító szemléletnek kell felváltania. A birminghami Aston Egyetem (melyet 1966-ban alapítottak, elődje műszaki főiskola volt) Könyvtári és Információs Szolgálatát kidolgozta a maga hozzáférési stratégiáját. Az egyetemen 1982 óta integrált könyvtári rendszer működik, 86-ban feljavították a számítástechnikai lehetőségeket, 88-ban pedig a teljes egyetemre kiterjedő OSI lokális hálózat épült ki, kb. 2500 csatlakozási ponttal. (Az egyetem három karának négyezer hallgatója van.)

Az Aston Egyetem így összegezte új programjának jellemzőit az 1988-as „elektronikus kampusz” konferencián: szolgáltatás-orientáció, testreszabott szolgáltatások meghatározott használói csoportoknak; az oktatás, kutatás kurrens és azonnali igényeinek kielégítése mellett csak a kiemelten fontos területek gyarapítása és nagy hangsúly a kivonáson; az alapvető bibliográfiai igények kielégítése, rekordvásárlás más forrásokból; gyors hozzáférés biztosítása a dokumentumellátó szolgáltatásokra alapozva; nemcsak információk, hanem információs eszközök rendelkezésre bocsátása.

A második (1989-90-es) stratégiai áttekintés a kilencvenes évek közepéig figyelembe vette a hallgatói létszám növekedését és az oktatási-tanulási módszerek változását, a jelentős elmozdulást az elektronikus információ- és dokumentumellátás felé, a CD-ROM-on és hálózato-

kon elérhető produktumok további gyarapodását, a kapcsolódó licenz-, copyright- és műszaki problémákat, a használó közvetlen hozzáférési lehetőségeinek bővülését. Szükségesnek ítélték a rendelkezésre álló források jobb elosztását, a használói csoportok jobb megismerését, az oktatók és hallgatók megismertetését az új lehetőségekkel.

1991-ben (85 után ismét) igazgatóváltás volt, ami a jelentős költségvetés-csökkentéssel együtt új helyzetet teremtett. A fejlesztés irányát az önkiszolgálás lehetőségeinek bővítésében, az egyetemen elérhető elektronikus információforrások növelésében (ide értve a CD-ROM hálózat kialakítását), és az információtechnológiai ismeretek, használati készségek elterjesztésében határozták meg.

A JANET-hez és a Bath Information and Data Services-hez való csatlakozás és a CD-ROM használat megnöveli az igényeket, ám ezek állománygyarapítással nem elégíthetők ki (főként a költségvetés lefaragása idején), nagyobb szerepet kapnak tehát a könyvtárközi kölcsönzés és a dokumentumellátás más módjai, mint például a háromszáz folyóirat-előfizetés lemondásával egyidejűleg bevezetett ADONIS teljes szöveges CD-ROM rendszer. Az ADONIS egyéves használati elemzése nyomán olyan programot fejlesztettek ki, amely a tartalomjegyzékeket a helyi hálózaton is hozzáférhetővé teszi. Ezek a lépések, valamint a CARL, Faxon, OCLC és RLG szolgáltatások bevezetése, használata vezetnek a jövő egyetemi könyvtára felé.

(Mohor Jenő)

94/108

SMITH, Eldred – JOHNSON, Peggy: How to survive the present while preparing for the future: a research library strategy = Coll.Res.Lib. 54.vol. 1993. 5.no. 389-396.p. Bibliogr.

Túlélni a jelent, felkészülni a jövőre – az egyetemi könyvtárak stratégiája.

Állománygyarapítás; Dokumentumszolgáltatás; Egybehangolt állományalakítás; Egyetemi könyv-

tár; Gazdaságosság -könyvtárban; Igénykutatás -könyvtári szolgáltatásokra

A tudományos könyvtáraknak megoldást kell találniuk arra, hogy milyen úton haladjanak tovább a csökkenő erőforrások, a megnövekedett feladatok és az új elektronikus információtechnológia körülményei között. A cikk egy közös, egybehangolt stratégiát sürget, amelyben a tulajdont felváltja a hozzáférhetőség, az intézményi versenyt pedig az együttműködés. Így a tudományos könyvtárak nemcsak hogy túlélhetik a jelenlegi válságot, hanem jelentősen hozzá is járulhatnak a tudományos kommunikáció új világának a felépítéséhez. E cél elérése érdekében a szerzők konkrét lépéseket is ajánlanak.

(Autoref.)

Lásd még 119, 143, 146, 157, 161

Közművelődési könyvtárak

94/109

MASON, Marilyn Gell: Is there a global role for metropolitan city libraries? = IFLA J. 19.vol. 1993. 4.no. 391-396.p.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

Van-e globális szerepük a nagyvárosi könyvtáraknak?

Gépi könyvtári hálózat; Hozzáférhetőség; Városi könyvtár

Az információs és telekommunikációs technológiák fejlődése az egész világra kiterjedő piacot hozott létre. Lehetővé vált az „univerzális könyvtár” eszméjének megvalósítása: bárkinek, bárhová, bárhonnán a szükséges információt rendelkezésre bocsátani.

Az ezzel kapcsolatos tervezettség azonban többnyire megfelelkezik még a legnagyobb közművelődési könyvtárakról is, melyeket sokan mindig gyermekeket és felnőtteket ellátó intézményeknek tekintenek.

Nagyvárosi könyvtári koncepciók Németország keleti és nyugati feléből

Fejlesztési terv; Szolgáltatások; Városi könyvtár; Vezetés

A clevelandi Közművelődési Könyvtár 1991-ben csatlakozott az Internethez, s ennek következtében havonta nyolcezerszer keresnek külső használók katalógusaiban, Izraeltól Japánig. Könyvtárközi kölcsönzési forgalma is nemzetközivé vált. Cleveland nem kivétel; sok más amerikai nagyvárosi könyvtár is hasonlóan értékes, speciális gyűjteményekkel rendelkezik, de ez a helyzet világszerte a hasonló intézményekben. Ténylegesen ezek a könyvtárak a közeli egyetemek és főiskolák könyvtáraivá is váltak.

A nemzetközi kooperációhoz azonban szabványosított bibliográfiai adatokra, a katalógusokhoz való hozzáférésre és dokumentumszolgáltató kapacitásra is szükség van.

A nemzeti keretekben folyó könyvtárközi együttműködésbe némely helyen bevonják, másutt nem vonják be a közművelődési könyvtárakat. Ez tükrözi a közművelődési könyvtárak ellátottsági szintjét: ők a könyvtári világ szegény rokonaivá kezdenek válni. Nem kapják meg azt az anyagi segítséget – különösen a technológia terén –, amely lehetővé tenné teljes mértékű bekapcsolódásukat a világ információáramlásába. A nemzetközi kooperációban való részvételük finanszírozása alig várható el a fenntartó helyi hatóságoktól, központi állami támogatás is szükséges ehhez (mint pl. Finnországban teszik).

A nagy közművelődési könyvtáraknak be kell kapcsolódnuk az országos hálózatokba, hogy részt vehessenek ezeken keresztül a nemzetközi együttműködésben.

A közművelődési könyvtárak használóinak is szükségük van más könyvtárak szolgáltatásaira. Igényeik messze meghaladják a róluk feltételezett szintet.

A nagy közművelődési könyvtáraknak igenis van globális szerepük, de valóra váltása attól függ, milyen mértékben tudnak bekapcsolódni az elektronikus hálózatokba.

(Papp István)

94/110

Konzepte von Grosstadtbibliotheken. Ansichten aus Ost und West = Buch Bibl. 45.vol. 1993. 10/11.no. 860-870.p.

Res. angol nyelven.

Az 1993. júniusában Lipcsében tartott könyvtári kongresszus előadásainak rövidített szövegét vezeti be Wolfram Henning. Felveti az információs társadalom, a három részre tagolt könyvtár, az irodalmi–kulturális központként funkcionáló könyvtár, a multimédia, a fiókhálózat profilírozása, a napi rutinmunkák kérdéseit. A menedzsmenttel kapcsolatban rámutat, hogy manapság a könyvtár fenntartók számára tabutémává vált a hosszú távra szóló tervezés és az igazgatók áttértek a módszeres improvizációra.

Reinhard Stridde a lipcsei tapasztalatokról számol be. A német egyesülés következtében olyan problémákkal kell szembenézniük, mint a politikai–ideológiai okokból hiányzó irodalom, a demokrácia új felfogásának következményei, a hallatlan mérvű át- és továbbképzési igények, a munkanélküliségből fakadó könyvtárhasználat stb. Fő funkcióikat a közösségi információs szolgáltatásban, a gazdasági (business) információban, a továbbtanulást és a munkát segítő szolgáltatásokban, a szellemi kulturális központként való működésben látja. Újra megnyílt Lipcsében az átalakított központi könyvtár, bevezették az ALS automatizált rendszert a központi könyvtárban lokális hálózatban, amelyhez online hozzáférésük van a fiókkönyvtáraknak is, s nagy súlyt helyeztek a propagandamunkára és a nemzetközi kapcsolatokra.

Norbert Kamp a düsseldorfi fejleményeket ismerteti. A város szociális (gazdag polgárok) és kulturális (az átlagot meghaladó képzettségi szint) hátterén mutatja be azokat a törekvéseket, amelyek eredményeként a központi könyvtárban az információs szolgáltatásokra helyezték a hangsúlyt, a fiókkönyvtárakban, mint helyi kulturális központokban pedig az irodalmi alapellátásra. Ugyanakkor a fiókkönyvtárakból online elérhető a központi könyvtár katalógusai és adatbázisai, s naponta futárszolgálat viszi helybe a kért műveket. A nagyvárosi könyvtárak azonban a csökkenő anyagi ellátottság következtében vagy szolgáltatásaik vagy nyitvatartási idejük vagy a szolgálati helyek csökkentésére kényszerülnek.

Horst Neisser a kölni Városi Könyvtárról szól. Az imponáló állomány- és forgalmi adatok ismeretése után a könyvtár tartalmi céljait sorolja fel. Prioritása az információellátásnak van, s ezt egészíti ki a gyerekszolgálat, a szépirodalom rendelkezésre bocsátása, a szociális funkció és a helyi kulturális munka. Fontosnak tartja a könyvtárosok tevékeny közreműködését, közvetítő szerepét az információellátásban; ennek érdekében intenzív továbbképzést folytatnak. Álláspontja szerint jobb térítésért (pl. 25 márka éves beiratkozási díj, CD-lemezek és videók kölcsönzése 3 márka, térítésért nyújtott gazdasági és egyéb információk, irodalomkutatások stb.) adni minőségi szolgáltatást, mint ingyen gyengét. Az állományépítésben a tényleges igényeket kell kielégíteni, akár többszörös beszerzéssel, s nem minden területen keveset, hiányérzetet keltőt adni. Saját bevételeikből egyelőre ki tudták egyenlíteni a költségvetési hiányokat.

(Papp István)

94/111

ROSA, Fausto: Le biblioteche comunali tra cooperazione e legge 142. = Boll.Assoc.Ital.Bibl. 33.vol. 1993. 3.no. 265-267.p.

LAZZARI, Giovanni: La cooperazione strumento dell'efficienza dei servizi = Boll.Assoc.Ital.Bibl. 33.vol. 1993. 3.no. 269-277.p.

GRACILI, Rino: I consorzi e la altre forme associative tra gli enti locali nella legge 142. = Boll.Assoc.Ital.Bibl. 33.vol. 1993. 3.no. 279-285.p. Bibliogr. 9 tétel.

Az olasz közkönyvtárak együttműködése (konzorciumok és más társulási formák) a helyi hatóságok között a 142. sz. jogszabályban

Együttműködés -regionális; Fenntartó szerv; Jogszabály -más területről; Közgyűjtemény; Közművelődési könyvtár; Művelődésügy

Az Olaszországban gyakran emlegetett „száznegyvenkettes” egy 1990-ben megjelent jogszabály, amely a helyi önkormányzatok (helyhatóságok) közötti együttműködés lehetőségeit szabályozza, s elsősorban a konzorcium-formát

részesíti előnyben. A szervezett, rendszerbe és szerződésbe foglalt együttműködés célja valamilyen feladat közös, egyesült erővel való megoldása. Ezek között igen előkelő helyen áll a művelődési jellegű, így a közkönyvtári ellátással kapcsolatos cél. A megoldások azonban még nem alakultak ki a gyakorlatban, s a könyvtári berkekben legalább annyi a kétség, mint a remény a fenntartói együttműködés majdani eredményeit illetően.

(Mohor Jenő)

94/112

MIDWINTER, Arthur – MCVICAR, Murray: Population size and functional efficiency in public library authorities: the statistical evidence = J.Lib.Inf.Sci. 25.vol. 1993. 4.no. 187-196.p. Bibliogr.

Van-e összefüggés a megyei közművelődési könyvtári hálózatok hatékonysága s az általuk ellátott lakosság lélekszáma között; a statisztika tanúsága

Gazdaságosság -könyvtárban; Hatékonyság; Könyvtári hálózat; Közművelődési könyvtár; Statisztika

A szerzők az Egyesült Királyság közkönyvtárainak típusaira, költségeire és használatára vonatkozó statisztikai adatokat vizsgálva azt kívánták megállapítani, hogy van-e általános összefüggés a közkönyvtárak által kiszolgált olvasók létszáma és a könyvtárak funkcionális hatékonysága között. Összehasonlítják a legkisebb könyvtárak működési hatékonyságát a brit átlaggal, a következő jellemzők alapján: a szolgáltatási pontok száma, a kölcsönözhető dokumentumok száma, a kölcsönzés határideje és a nyitvatartási idő. A vizsgálat a kiskönyvtárakra vonatkozóan némi gazdaságtalanságot mutatott ki; ezekben az egy főre jutó kiadások nagyobbak, mint a nagyobb könyvtárakban. Összefoglalásként megállapítja, hogy nem a méret az egyetlen tényező, amely a szolgáltatások körét, illetve bőségét meghatározza. A kutatás anyagi fedezetét a BLRDD pályázata biztosította.

(Autoref. alapján)

94/113

SEEFELDT, Jürgen: Benutzungsgebühren in Öffentlichen Bibliotheken – ein Allheilmittel gegen leere Kassen? Ein Plädoyer für soziale Vemunft, Chancengleichheit und bildungspolitische Verantwortung = Bibl.Info. 3.vol. 1993. 11.no. 751-760.p.

A könyvtárhasználati díjak közkönyvtárakban – csodaszer az üres kasszák ellen? Védőbeszéd a társadalmi belátás, az esélyegyenlőség és a művelődéspolitikai felelősség érdekében

Előzményét lásd: 94/64

Könyvtárhasználati díj; Közművelődési könyvtár

A 80-as évek elején, az akkor jelentkező gazdasági recesszió hatására gyakori vitatéma volt Németországban a könyvtárhasználati díj kérdése. Néhány évi viszonylagos nyugalom után most a téma újra időszerűvé vált. A könyvtárosok két táborra szakadtak: a díjak bevezetésének meggyőződéses híveire és a határozott ellenzőkre.

A Német Könyvtárak Szövetsége már 1981-ben egyértelműen állást foglalt a használati díj bevezetése ellen. Most a Német Könyvtáros-egyesületek Szövetsége programnyilatkozatában („Könyvtárak '93 – Szervezetek, feladatok, lehetőségek”) ismét egyértelműen nyilatkozott: „A díjakat felemelni csak a könyvtárak speciális szolgáltatásainál és a késedelmi díjak esetében szabad. A könyvtárhasználati ill. a kölcsönzési díjak bevezetése akadályozza a könyvtárak művelődési és tudománypolitikai feladatainak megvalósítását.”

A cikk szerzője szerint a könyvtárhasználati díjak bevezetése a programnyilatkozatban felsoroltakon túl az alábbi következményekkel jár: növeli a művelődési esélyek egyenlőtlenségét, különösen sújtja a nyugdíjasokat, a munkanélkülieket, a vendégmunkásokat és az elszegényedett rétegeket, tehát antiszociális hatású, hátrányosan befolyásolja a gyerekek olvasását, anyagi okok miatt a tömegigények túlzott kiszolgálására ösztönöz, ezzel növeli az értéktelen irodalom könyvtári jelenlétét. A tapasztalatok szerint a könyvtárhasználók 10-35%-os csökkenésével

jár, ugyanakkor a tervezett többletbevétel csak részben valósul meg.

A bevételek növelése érdekében viszont elfogadható a speciális szolgáltatások díjtételeinek emelése (pl. adatbázis-használat, másolatkészítés, elvesztett olvasójegy pótlása, a könyvtárközi kölcsönzés igénybevétele esetén). Elfogadható a dokumentumok késedelmes visszahozása esetén ill. azok elvesztésekor kért összegek lényeges emelése is.

(Tájékoztatásul arról, hogy milyen összegekről van szó: a göttingeni városi könyvtár 1994 januárjától egy évi könyvtárhasználatért 24 DM-et kér, Detmold városi könyvtárában felemelt késedelmi díjat vezettek be, amely minden megkezdett hét után 2 DM. – K. S.)

(Katsányi Sándor)

Lásd még 96, 117, 122, 151, 156, 158-159

Tudományos és szakkönyvtárak

94/114

STRZOLKA, Rainer: Umweltbibliotheken – Ziele, Erfahrungen, Perspektiven = Buch Bibl. 45.vol. 1993. 10/11.no. 879-884.p.

Res. angol nyelven.

Környezetvédelmi könyvtárak – célok, tapasztalatok, perspektívák

Szakkönyvtár -környezetvédelmi

Eddig a könyvtárosok a tudomány semleges szolgálóinak tartották magukat, a környezetvédelmi könyvtár viszont politizál, kritikát gyakorol és annak létrejöttét támogatja. Érdeklődése középpontjában a környezeti kérdések állnak, ezen belül kritikusan figyeli a tudomány, a gazdaság és a politika egybeolvadásának tendenciáját, amely katasztrófához vezethet. Németországban már mintegy 70 ilyen könyvtár működik, melyeknek tevékenysége sokkal bővebb, mint a hagyományos könyvtáraké: a szakirodalmi ellátáson kívül környezeti kérdésekben tanácsadó tevékenységet folytatnak, szakértőkkel kapcsolatot vesznek fel, ill. közvetítenek, nem kereskedelmi

célra irodalomjegyzéket készítenek, szemináriumokat szerveznek stb., mindezt meglehetősen szűk anyagi háttér mellett. E könyvtárak közös vonása, hogy egyértelműen a nyilvánosságra orientáltak, az „öko-szektások” irányító szerepét és ipari érdekek képviselőjét egyaránt visszautasítják.

A legrégebbi ilyen típusú könyvtárak helyi kezdeményezésre jöttek létre a környezettel kapcsolatos könyvek és más típusú anyagok gyűjtőhelyeként. Néhány esetben intézeti szakkönyvtárak külső használóknak is megnyitották kapuikat, így pl. a berlini Szövetségi Környezetvédelmi Hivatal és a bonni Európai Környezetpolitikai Intézet. E könyvtárak harmadik típusa állampolgári kezdeményezésre alakult ki.

A legtöbb környezetvédelmi könyvtár nem rendelkezik sem az induláskor megfelelő pénzügyi fedezettel, sem később állandó költségvetéssel. A finanszírozást részben a dologi költségekből (könyvek, másológépek stb.) oldják meg, vagy a hannoveri és a bonni könyvtárhoz hasonlóan a gazdaság területéről nyernek maguknak szponzorokat. Nagy projektek finanszírozásához a bankok és takarékpénztárak közhasznú célokat támogató alapjait veszik igénybe. Egyes könyvtárak a környezeti vétségekért beszédett pénzbírságból és különböző környezetvédelmi alapítványokból is anyagi fedezethez jutnak.

E könyvtáraknak nemcsak az anyagi helyzete problematikus, a helyi közösség is nehezen fogadja el őket önálló intézményként. Öröndetes viszont az a szolidaritás, amely a közművelődési könyvtárakban dolgozó kollégák részéről tapasztalható, akik szakmai tapasztalataikkal – tanácsadóként – segítik e könyvtárak munkáját.

A környezetvédelmi könyvtárak állományába – a közkönyvtárakétól eltérően – az ún. „szürke” irodalom is beletartozik, szolgáltatásaik is szélesebb körűek (alternatív városnézés, túrák szervezése, aktuális környezetvédelmi információk propagálása stb.). Összességében elmondható, hogy a két típusú könyvtári munka szerencsésen egészíti itt ki egymást. A környezetvédelmi könyvtárak a közművelődési könyvtári ellátás egyik hiánya következtében jöttek létre.

A formai és tárgyi feltárás hagyományos módon történik vagy készen kapható szoftverek segítségével. A chemnitz-i környezetvédelmi könyvtár fejlesztette ki a „Bibliothek” nevű, már többször módosított adatbáziskezelő rendszert. A program, melyet most kezdenek alkalmazni az új

tartományokban, párhuzamosan több könyvtár állományának feldolgozását teszi lehetővé, a visszakeresési lehetőségek azonban egyelőre korlátozottak. Jelenleg élénk vita folyik e könyvtárak számára egységes feldolgozási rendszer kialakításáról, aminek végső célja központi katalógus létrehozása. A tárgyi feltárás kérdése ugyanis eddig még nem megoldott: a rendszereket mindenütt egyedileg alakították ki, ezért nem kompatibilisek egymással; sok könyvtár egyszerűen szakrendi felállítást alkalmaz a tényleges feltárás helyett. Egyetértés született abban, hogy a chemnitz-i könyvtár rendszerét fogják kiindulási alapnak tekinteni a további tervekhez. A központi katalógussal szembeni alternatívaként most széleskörű felmérést terveznek, amelynek alapján az állományok jellegéről pontosabb képet kaphatnak.

A környezetvédelmi könyvtárak politikai tevékenysége az NDK-ban is jelentős volt, az ellenzék fontos találkozóhelyei voltak. Berlinben 1989-ben mintegy 300 környezetvédelmi csoport működött, amelyből egy éven belül 170 megszűnt. Az újraegyesülés után a környezetvédelmi könyvtárak újjáalakultak.

(Feimer Ágnes)

94/115

DAVENPORT, T.H. – PRUSAK, L.: „Blow up the corporate library” = Int.J.Inf.Manage. 13.vol. 1993. 6.no. 405-412.p.

„Robbantsuk fel a vállalati szakkönyvtárat!”

Tájékoztató -közgazdasági; Üzemi szakkönyvtár

A cikk azt vizsgálja, hogy a vállalati szakkönyvtárak miért játszanak csupán marginális szerepet a mai vállalatok életében. Ez már csak azért is érthetetlen, mert állandóan azt hallani, hogy „információs korban” élünk, s a könyvtárosok jogosan tekintik magukat információs szakembereknek. A szerzők úgy vélik, hogy a könyvtárak egy rossz modell szerint működnek, amely nem felel meg a 90-es évek szolgáltatási követelményeinek. Ezt az elavult felfogást „raktári” modellnek nevezték el, s alternatív módszerek bevezetését szorgalmazzák, amelyek jobban megfelelnek a mai vállalati igényeknek és korlátozó tényezőknek. Ilyen alternatívák a „szakértői

központ” és a „hálózat” típusú modellek. A cikk részletesen elmagyarázza ezeket a fogalmakat, s kutatási eredmények alapján a kialakult helyzet okaira is kitér.

(Autoref.)

94/116

SANZ, E. – RUBIO, L.: Necesidades de información en las empresas: estudio de un caso = Rev.Esp.Doc.Cient. 16.vol. 1993. 3.no. 229-236.p. Bibliogr. 12 tétel.

Res. angol nyelven.

Vállalati információigények: esettanulmány

Igény; Igénykutatás dokumentációs szolgáltatásokra; Üzemi tájékoztatási központ

A vállalati információigények tanulmányozása fontos és többféle módon vizsgálható probléma. Az Indiana State University által végzett vizsgálat egyaránt használt kérdőíven alapuló interjúkat és méréseket az egyes információforrások használatáról. Általánosítható tanulság, hogy a vállalat sikeres tevékenysége érdekében nagy mennyiségű és sokféle információforrást kell használnia, ám az esetek többségében nem ismerik mindazokat a lehetőségeket, amelyeket a könyvtárak és információk központok nyújtanak, ezért ezeket ismertetni, népszerűsíteni kell. A vállalati szervezetben szükség van megfelelően képzett munkatársakkal rendelkező egységre, amely az információk gyűjtésével, felkutatásával, rendszerezésével/feldolgozásával foglalkozik. A vállalatoknak ismerniük és követniük kell az egyetemeken és más kutatóhelyeken folyó kutatómunkát.

(Mohor Jenő)

Lásd még 93, 118-119, 139

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

94/117

JAPSEN, Anne Lise: Book selection in Danish public libraries = Scand.Public Libr.Q. 26.vol. 1993. 4.no. 20-23.p.

Vita a dán közművelődési könyvtárak gyarapítási politikájáról

Állománygyarapítás; Igény; Közművelődési könyvtár

Hosszú ideje folyik vita Dániában arról, hogy a közművelődési könyvtárak „behódnak”-e a közönség igényeinek vagy minőségi munkákkal gyarapítják állományukat.

A dán országos könyvtári hatóság felmérése kimutatta, hogy a nyolcvanas években a gyarapítási keretek nem nőttek a könyvtárak költségvetésével párhuzamosan. Ennek, és a meredeken felfutó könyváraknak tudható be, hogy a gyarapodás 27%-kal csökkent, miközben a kiadás mintegy 2000 címmel, elsősorban ismeretterjesztő művekkel bővült. Ezzel párhuzamosan nőtt a kevesebb művet beszerző (fel nőttek számára évi 3000 alatt), kisebb könyvtárak aránya.

E felmérés nyomán 1989-ben megvizsgálták a felnőtteknek beszerzett könyvek összetételét. 114, egyértelműen kedvező kritikát kapott (12 bestseller) szépirodalmi könyv vásárlását nézték meg valamennyi közművelődési könyvtárban. Azt találták, hogy a könyvtárak főként bestsellereket és népszerű – főként dán – regényeket vásárolnak. Igen kevésbé kelendő a színvonalas külföldi regényirodalom és még kevésbé a költészet. A könyvtárak köteteseti központja szerint az ún. magas irodalomnál jóval kelendőbb a közepes vagy gyenge színvonalú irodalom. Össze-